

Збараська централізована бібліотечна система
методично – бібліографічний відділ

*Серія: «Широкий світ
малої батьківщини»*

**"Село моє, для мене ти єдине,
для мене ти найкраще на землі"**

(З історії населеного пункту Збаражчини
села Бодаки)

м. Збараж
2012 рік

*«Хто не знає свого минулого, той
не вартий свого майбутнього»*

М. Рильський

Ідуть роки, проходить життя, підростають нові покоління, які творять і творитимуть майбутнє краю, неньки – України.

Однією з характерних рис життя сучасного суспільства є звернення до своїх коренів, інтерес до вивчення історії рідного краю. Відомо, що вивчення історії кожного народу починається з вивчення історії свого роду, оселі, вулиці, села чи міста. В кожного з нас є на землі такі куточки, куди і в дні радості, і в дні смутку тягнешся за краплиною цілющої води з рідного джерела, за силою з батьківської оселі.

При написанні історії взято факти із розповідей односельчан, використано матеріали з книг, енциклопедій краєзнавчого характеру.

Щиро завдячуємо жителям села Джигайлу Дмитру Дем'яновичу, Гороховському Дмитру Сільвестровичу, Онищук (Баюрській) Раїсі Іванівні, Шандрук (Бондар) Людмилі Пилипівні, Киричку Гарію, Кавінській (Бондар) Вікторії Євгенівні за надану допомогу у зборі матеріалів

Пошуково-дослідницька робота:

М. Бондар, бібліографа центральної
дитячої бібліотеки.

Редактор:

Т. Кульпа, завідувачка методично-
бібліографічного відділу ЦБС.

Комп'ютерний набір:

М. Бондар.

Відповідальна за випуск:

О. Бойко, директор ЦБС.

*«Мінялися епохи, покоління,
Лиш не мінялося воно –
В своїй красі завжди нетлінне
Моє замріяне село...»*

П. Перебийніс

Рідне село. Починається воно від батьківського порогу, стежини від рідного дому, тополі стрімкої біля воріт, калини під вікном, барвінку хрещатого, який ніжно стелиться в садку. А ще починається воно з прадавніх коренів нашого роду.

Бодаки – село у Збараському районі. Центр сільської ради, що живописно розташоване на правому березі річки Горинь яка впадає в притоку Дніпра – Прип'ять за 24 кілометри від районного центру, 25 кілометрів від міста Кременця і 18 км. від найближчої залізничної станції смт. Ланівці.

Бодаки - село Крем'янецького повіту, Вишневецької волості, нині - Збараського району Тернопільської області. Його площа біля 1,5 га.

Перша писемна згадка - 1462 рік, а також в акті від 14 листопада 1482 року, як маєток князя Михайла Васильовича Збараського. І друга згадка, як власність князя Януса Антонія Корибута Вишневецького, Віленського каштеляна Кременецького і Осецького старости, згадується в акті від 23 січня 1703 року – в універсалі цього князя до жителів приналежних йому садиб про те, щоб вони видали по 100 злотих з села на утримання литовського війська, що прийшло відбиватися від козаків. Дворів на цей час було 121.

Станом на 2010 рік:

- населення – 1080
- територія – 10, 765 км. кв.
- густина населення 106, 64 осіб / км. кв.

Географічні координати - 49⁰ північної широти.

Водойми – річка Горинь, яка початок бере з джерел біля села Волиці Кременецького району що впадає в Прип'ять, притоку Дніпра.

Ґрунт глинистий з невеликими домішками чорнозему, місцевість гориста. На території села є палеозойські відклади верхньої крейди, а саме тут, в долині річки Горинь, поширений Туронський ярус верхньої крейди, і характеризується сталим одноманітним складом карбонатних порід, що свідчить про м'який, рівний і теплий клімат другої половини крейдового періоду. У відкладах верхньої крейди спостерігаються крейдо - подібні вапняки і мергелі. Характерною відзнакою цих відкладів є присутність в їх складі декількох горизонтів конкрецій сірого та чорного кременю. Зустрічаються ще у відкладах верхньої крейди рештки морських організмів (іноцерами, брахіоподи, їжаки і т. ін.). Потужність відкладів становить 8-10 м. – на околиці села Бодаки (лівий берег річки Горинь, в уступі третьої тераси). Нижньоплейстоценові алювальні відклади спостерігаються на третій терасі річки Горинь (села Бодаки, Котюжино). Вони представлені піском, супіском, суглинком. У кінці крейдового періоду вся територія району стає суходолом, який зберігся до середини палеогену. В цей час формувався рельєф, розвивався тваринний і рослинний світи. Клімат на той час був теплий субтропічний, близький до тропічного. З часу відступлення Сарматського моря *

- гори: «Зімно», «Збіч»;
- пагорби: «Бучина», «Бондариця», «Загороди», «Клини», «Башкериця», «Круча», «Біля мочара».
- долини: «Юркова долина», «Макогонія», «Полянки», «Ставицько», «Кам'яна долина», «Кална», «Сеникова», «Калинівка», «Репеївка» або «Між горами».
- яри: «Феліксів яр», «Розділ», «Саліїв яр», «Білясів яр». (Назви народні).

Марцинишин В. А., Марцинишин Н. Г. Червона книга Збаражчини Збараж МВТП «Обрій», 2004.- С.7 – 8, 10.

Ліси, що розкинулись навкруг поселення: (назви народні)

- зі сходу – «Білохвощик»;
- з півдня - «Чайчинеччина»;
- з заходу - «Староміщина»;
- з півночі в урочищі гори «Зімно», в 1963 - 1965 роках з

ініціативи правління колгоспу, де відповідальним за посадку був Колоденський Данило Степанович, учнями школи та жителями села висаджено сосновий ліс, який сьогодні милує око своєю красою і збагачує киснем повітря, а весною, літом і під осінь радує квітами, ягодами, грибами, є улюбленим місцем відпочинку односельчан і туристів.

Тут часто зупиняються туристи та прохожі на відпочинок, милуються водоймами «Чорної криниці», п'ють воду з цілющого джерела, що б'є з-під пагорбу «Бучина». Часті гості тут археологи, які в урочищі «Бучина» ведуть розкопки, досліджують життя наших предків з часів сивої давнини - трипільської культури.

Поля - «За шляхом», «Ваканти», «Кут», «За лісом», «За кринкою», «Липник», «Юркова долина», «Клини», «Збіч», «Біля мочара», «Бучина», «Мар'янівка», «Круча», «Камінка» і ін.

Землі села межують з селами - Лози, Кривчики, Котюжини, Коханівка, Гнидава, Старий Вишівець Збараського Району; Манево, Снігурівка, Чайчинці – Ланівецького району.

Згідно легенди свою назву село одержало від слова «біда таки», так як місцеві селяни були малоземельними, через що дуже бідними, або ж від слова «будяки» – які у великій кількості росли на березі річки Горинь і по всій території довкола села.

«Куди не поглянеш – кругом будяки,

А селом зігнуті ідуть бідаки».

Третій варіант – від старого слова «батакве» - що означає («болотяний», трясовина»). Про що засвідчує на околиці села «Чорна криниця», за легендами яка вважається бездонною (безодня). Вона має вигляд трьох невеликих водойм в яких вода

виглядає чорною, діаметром кожна водойма, на вигляд, має 100 – 150 метрів, а довкола них в радіусі 1-2 кілометрів болота і трясовина, яку не може подолати ні людина, ні сучасна техніка. В народі ходить легенда, що колись в тій криниці затонув чоловік, то тіло його, через деякий час, знайшли у ставку села Передмірка Ланівецького району, яке знаходиться в дванадцяти кілометрах від даної криниці, що і доказує що вона бездонна. А за іншою легендою відомо, що коли у водойми Чорної криниці кинули поміченого карася, то впіймали його у водах поблизу Почаєва.

Існує ще кілька версій щодо походження назви села Бодаки. Однією, із найбільш вірогідних із них є припущення, що назва села походить від прізвища осавула князя Вишнівцького на ймення Бодак, який був охоронцем княжого скарбу, що зберігався у підземеллі гори «Зімно», яка височіє при в'їзді в село. Із розповідей старожилів села відомо, що там був закопаний невідомим старцем камінь із написом, якого з часом жителі села забрали на будову.

У селі не лишилось людей із прізвищем Бодак, однак в центрі села є вулиця яку називають Савули. Очевидно, це і є нащадки цього осавула Бодака. Якраз проти них, через річку, у горі «Зімно» і були «двері» в підземелля.

Село розділене на дві частини Село і Залужжя. Перші поселення були біля річки це Собки, Бондарі, Савули. Кругом села на той час були ліси. Там де зараз Залужжя були луги. На горі був «Зимний замок» (з народного «Зімно») його побудували литовці, а зруйнували монголи в 1240 році.

Залужжя, (за лугом). Побутує легенда, що коли в селі хто щось зробив недобре то його виселяли за луг, звідти і пішла його назва «Залужжя».

В 1482 році село належало до князя Михайла Василієвича Збараського, пізніше згадується село Бодаки як маєток князя Януша – Антонія Корибута у Вишнівці і Збаражі Вишневецького віленського каштеляна і Кременецького і Осецького старости згадується в акті від 23 січня 1705 року – універсалі цього князя

до жителів маєтків, що належали йому, про те, щоб вони видали по 100 злотих з села на утримання литовського війська.

В 1583 році князь Андрій Вишневецький вносить за Бодаки за 15 дим., 6 город., 2 млинських коліс. Від Вишневецьких село переходить до Мнішиків, а від них в році 1850 до княгині Абамелек і по черзі до Плятерів Толлі, Кочубея і князя Імеритинського.

Дворів у селі Бодаки на той час було 121.*

Святомиколаївська дерев'яна церква з 1771 року, що була побудована на місці старої, побудована на кошти прихожан і завдяки старанням місцевого священика Івана Самулецького. В 1900 році реконструйована. На подвір'ї стоїть пам'ятний хрест вирублений з каменю на честь реконструкції церкви (1771), його споруджено на місці Престолу старої церкви.

Тут на високій горі, яка зветься «Зимний город» (в народі «Зімню») і його околиці були проведені дослідження і знайдено багато знарядь праці з часів палеоліту (оринецька культура), а на самому городищі – кераміку раннього середньовіччя.

В урочищі «Чорна криниця» була виявлена перша на території Волині, велика оселя, так званої Трипільської культури, яку розкопав дослідник Волині О. Цинкаловський. Відслонено багато домів, верстатів, кременного знаряддя, виробів з міді, кременю, каменя і рогу.*

У знаменитому замку князів Збаразьких, що знаходиться у місті Збаражі, нині Національному заповіднику «Замки Тернопілля» розмістилося дві експозиції з історії села Бодаки.

Перша із них, яка займає зали палацу, розповідає про історію краю із найдавніших часів. Тут представлено знахідки із різних поселень трипільської культури – посуд, статуетки, вироби

* (Архів Сангушків, т. 1, ст. 81).

* (О. Цинкаловський: Матеріяли до праісторії Волині і волинського Полісся, ст. 35 і 36).

із каменю та кременю. Знайомлячись з експозицією у Національному заповіднику «Замки Тернопілля», легко уявити не тільки різні сторони побуту трипільців, але й як могла виглядати господиня трипільської хати. А у замковому казематі кілька років тому відкрито експозицію, присвячену дослідженням одного із поселень трипільської культури і це поселення-майстерня біля села Бодаки.

Тут трипільці свого часу виробляли із кременю різноманітні знаряддя праці, напівфабрикати, які пізніше по торговельних шляхах розходилися далеко за межі краю.

Вперше тут були проведені розкопки в 1938 – 1940 рр.

Як уже згадувалось вище, поселення було відкрито в 1938 році археологом А. Цинкаловським, який в 1939 році тут провів археологічні розкопки. Подальші роботи були перервані Другою світовою війною, а одержані результати були опубліковані тільки у 1961 році. На жаль, текст був дуже коротким, фотографії не передавали всіх деталей цих надзвичайно цінних знахідок. Колекції тих років зберігаються в Кременецькому та Тернопільському історико-краєзнавчому музеях України і в музеях Польщі.

Після великої перерви в 70-тих роках поселення відвідала Молдавська експедиція Інституту археології АН СРСР і експедиція Львівського Державного Університету (Попова, Черниш, 1967; Пелещишин 1974). Підсумки цих невеликих робіт, а також публікація А. Цинкаловського характеризували Бодаки, як унікальний пам'ятник трипільської культури, який на основі аналізу керамічного комплексу, необхідно відносити до західного ареалу розповсюдження культури, що мало вивчений на Волині., який датується, відносно періодизації Т. С. Пассек часом ВП (ІУ тис. до н. е.).

Перші дослідження пам'яток трипільської культури на території села Бодаки підкреслювали, що його відмінною особливістю являється багато знахідок з кременю.

З 1987 року і по даний час в Бодаках постійно працює Енеолітична експедиція ІМК РАН (кер. Н. М. Скакун). Розкопки проводяться з метою в'яснення планування пам'ятника, а також

вивчення його господарсько-культурного комплексу, одержання археологічного матеріалу, необхідного для характеристики північної частини західного ареалу трипільської культури (із розповідей Наталі Миколаївни Скакун, 2004).

В серпні - вересні 2005 року спільна російсько-українська експедиція під керівництвом к.і.н. старшого наукового працівника ІМК РАН - Скакун Н. М. та к.і.н. старшого наукового працівника ІА НАНУ Цвек Є. В. продовжила розслідування поселення трипільської культури в селі Бодаки. В роботі даної експедиції взяли участь наукові працівники: А. Смазун (Інститут археології, Париж, Франція); Б. І. Матєва (директор музею заповідника в Ісперіх, Болгарія); І. Ф. Нікітський (старший науковий працівник Вологодського історичного музею, місто Вологда, Росія), к.і.н. В. А. Круц і к.і.н. А. Г. Корвін-Піотровський (старші наукові співробітники Інституту археології НАН України, місто Київ), В. Н. Данилейко (лаборант Збараського державного архітектурно-історичного заповідника «Замки Терн опілля» місто Збараж, Україна), Б. С. Жураківський (краєзнавець місто Рівне, Україна), Л. М. Яковлева студентка СПбДУ, місто Санкт Петербург, Росія), робітники, жителі села Бодаки.

З 1999 по 2004 роки тут відкрито 13 трипільських поселень і декілька невеликих участків рову у вигляді підкови, що охороняв поселення від сторони поля. (Скакун і Попова).

Житлові будівлі тут були розміщені гніздами у східній і північній частинах поселення. Розкопані будівлі розділяються на два типи: наземні глинобитні будинки з підвальними приміщеннями площею 10-12 кв. метрів і напівземлянки 6-22 кв. метрів. Рештки наземних жител представляли собою типові трипільські випалені площадки. Напівземлянки, які складають більшість поселень, мають вид вісімкоподібних ям. Окрім і так великих труднощів, їх досліджень, що зв'язані з розкопками згідно слоїв ґрунту, ще виникають забруднення і тому, що поселення розміщені на досить крутому береговому схилі. Відкриття в селі Бодаки житлових різнотипних забудов дає нову інформацію для вивчення планіграфії трипільських спеціалізованих поселень.

Найбільш вагомими доказами на поселенні являються вироби з кременю, що дало основу вже після перших розкопок пам'ятника передбачати його особливе господарське направлення.

Підсумки багаторічної праці вчених з усього світу не тільки підтвердили наявність тут поселення трипільської культури, але є доказом того, що тут було поселення як одне із найбільших кременеобробних центрів Трипілля, які розміщені в зоні багатючих родовищ волинського крейдового кременю.

На самому поселенні, в будові напівземляного типу знайдено спеціалізовану каменеобробну майстерню, гончарну піч, яка підтверджує, що і кераміка також вироблялась місцевими майстрами.

Виявлено більш як 1500 виробів з кременю, серед них великі знаряддя праці, за допомогою яких видобували кремінь і розщеплювали його, виготовляли різні необхідні їм, на той час, речі. Їх якість засвідчує про високу майстерність їх виготовлення, майстри-професіонали – так називають їх вчені археологи.

Усе поле тут всіяне відщепами кременю – слідами виробничої активності наших предків, давніх мешканців села Бодаки. Це залишки наземних глинобитних жител, уламки кераміки виготовленої ліпним способом, крем'яні та кістяні знаряддя праці, кістки свійських та диких тварин, глиняні чоловічі та жіночі статуетки.

В радіусі в п'яти кілометрів від поселення зареєстровано шість родовищ з пластами кременю у вапняку, які залягають не дуже глибоко. От саме і це в сиву давнину давало можливість вести його розробку відкритим способом. Два таких родовища знаходяться досить близько від трипільського поселення.

У Санкт-Петербурзі трипільська культура представлена у двох найбільших музеях. Це Ермітаж та Кунсткамера, де одне із почесних місць займає колекція трипільських старожитностей, що знайдено на території села Бодаки, Тернопільської області, Україна, адже розкопки тут проводять переважно археологи із Санкт-Петербурга.

Те, що трипільські старожитності нині представлені у кількох найбільших та найвідоміших музеях світу – від Санкт-Петербурга до Відня і Лондона, Парижа і Ісперіх (Болгарія) – не є випадковим збігом обставин. Це явище є наслідком тієї величезної зацікавленості, яку викликали ці знахідки, а також розуміння їх значення для давньої історії тими фахівцями, що формували ці видатні музейні зібрання. Це є світове визнання внеску, що зробила свого часу трипільська культура у різномаїту картину світової культурної спадщини в тому числі і прадавнє поселення села Бодаки. Нині цей час датують між IV – VIII тисячоліттями до н. е. До нього цілком можна приєднати наступні 2000 років, коли людство у деяких регіонах скористалося із благ, які давали ці заняття. Золотий вік, що асоціюється із ідилією хліборобського буття, вже тисячоліття тому сприймається давніми і як початок створення світу. Однією з легенд України, пов'язаною із давньою історією, стала для XX століття трипільська культура, можливо як символ ЗОЛОТОГО ВІКУ – з його добробутом, мудрістю і справедливістю. *

«Звідки ми?», «Де наші корені?», «Де початок нашої цивілізації?» - ось ці одвічні запитання сьгодні, на які ми шукаємо відповіді .

І знаходимо ці відповіді в наш час, завдяки невтомній праці вчених і їх досліджень, що підтверджують привабливість і багатство нашого краю, наше походження, наше родовідне дерево із часів сивої давнини, з часів доби пізнього палеоліту. Про нас дізнається наука, про нас дізнається світ.

*Із матеріалів історико-архітектурного заповідника «Замки Тернопілля».

* * *

Пам'ятки:

Однією із найцінніших пам'яток села є церква Святого Миколая, що величаво височіє на пагорбі в центрі села. Побудована на місці старої за кошти прихожан і завдяки старанням місцевого священика Івана Самулецького. Дерев'яна, на кам'яному фундаменті, покрита бляхою, обшита сосновими дошками, ззовні і всередині пофарбована. Освячена 27. 04. 1771 року з благословення єпископа Луцького і Острозького Сильвестра Рудницького деканом Васиєм Добриловським

Копії метричних книг зберігаються з 1790 року.

До церковних будівель в цей час належала стара дерев'яна капличка, яка відновлена в 1899 - 1900 рр.

Священиками на той час були:

- Іван Самулецький (з 1758 по 1792 рр.);
- Максим Захаревич (з 1792 по 1820 рр.);
- Павло Лотоцький (з 1820 по 15 липня 1846 рр.);
- після смерті отця П. Лотоцького Богослужіння проводив священник із села Лози Максим Прокопович до 1848 року;
- К. Скоропадський (з 1848 по 1880 рр.) – він був зять отця П. Лотоцького;

- Семен Павлович Лотоцький (з 1880 по 1890 рр.). Всі попередні священники були йому рідня – І. Самулецький – прадід, М. Захаревич – дід по маминій лінії, П. Лотоцький – батько і К. Скоропацький – зять;

- Михайл Лотоцький – (приблизно, точні матеріали не знайдено, з 1890 по 1899 роки, а пізніше на прихід направлено отця Аліпія Левковського, який багато уваги приділив побудові нової церкви, освячення якої відбулося 25 листопада 1900 року з благословення Високопріосвященнішого Владики Модеста, Архієпископа Волинського і Житомирського.

Нова споруда церкви теж побудована з дерева (дуба), на кам'яному фундаменті, це прекрасний п'ятикупольний храм з високою дзвіницею на якій вмонтовано 7 мелодійних дзвонів, які вмонтовано в 1794 вагою 9 пудів 24 фунти, 2 пуди 10 фунтів, 1 пуд 05 фунтів (1 пуд = 16, 38 кг., 1 фунт = 409, 5 гр.)

В руках умілого дзвонаря вони чітко вибивають ритми милозвучних мелодій, закликаючи прихожан на Богослужіння, під час Богослужінь, сповіщають про людину яка відходить у вічність, проводжають її до вічного спочинку.

На той час в кожного господаря були невеличкі лісочки, гайки, всі дуби, які росли в цих лісочках вирубували і возили на побудову церкви, і завдяки тому церква побудована з дуба.

Трьохярусний з колонами іконостас перенесено із старої церкви, ікони якого благословляють прихожан і по сьогоднішній день. В даний час (у 1990 роках) деякі ікони реставровані, є багато нових ікон, частина старих ікон передано в Збарзький історико-краєзнавчий музей «Замки Тернопілля» які знаходяться під охороною держави спільно з експонатами розкопок часів Трипільської культури, що виявлено на території села.

Досить тривалий час на приході церкви Святого Миколая в селі Бодаки була династія священників Сендульських з 1915 по 1943 роки. Спочатку настоятелем церкви був отець Олексій Степанович Сендульський (1915 – 1922 рр.), пізніше його син - Володимир Олексійович Сендульський (1922 – 1943 рр.) – померли і похоронені в Бодаках. Брат Володимира - Микола служив на

приході української православної церкви у столиці Польщі місті Варшаві.

Після смерті отця Володимира Сендульського на прихід призначено було молодого священника отця Віктора Івановича Чорного (1944 – 1961 рр.), який віддав 17 років свого свідомого життя в молитві в храмі Святого Миколая в селі Бодаки.

З 1961 по 1962 Богослужіння проводив отець Галета, з 1962 по 1963 – на приході - отець Яблонський, з 1963 по 1969 – отець Іванський, з 1969 по 1974 роки настоятелем церкви був отець Бенедикт Стачинський – учасник Другої світової війни, кавалер багатьох орденів і медалей за «Бойові заслуги». «Я молюсь і молився, молився, сидячи в окопах, молився за живих і мертвих, за сиріт і вдів, за тих, нерозумних вождів, що розпалили цю страшну багатостраждальну війну» - неодноразово розповідав в своїх спогадах отець Бенедикт – людина сильної волі, щирого серця, великої справедливості.

З 1974 по 1984 на приході був отець Пітірім, 1984 по 1986 – отець Ярослав, з 1986 по 1989 – отець Серафін.

З 1991 і по сьогоднішній день (понад 18 років), трудиться на Ниві Господній отець Володимир Лупиніс, доносить Слово Боже до прихожан, Святого Храму цього.

Споконвіку було Слово,
а в Бога Слово було
і Бог було Слово.
Усе через нього постало,
І ніщо, що постало,
не постало без Нього.

Так починається Святе Євангеліє від Івана, так мовить Святе письмо – Біблія. Бог створив світ своїм Словом. І Слово це святе від Бога.

Отець, - Василь Андрійович Ревіцький – виходець із села. він все своє свідоме життя присвятив церкві, спочатку дяком, а пізніше уже і священником, помер і похоронений в Бодаках.

Священики мінялись досить часто, це часи були важкі, час атеїзму, гоніння релігії, священників, віруючих, але що саме важливо, що і за часів атеїзму церква Святого Миколая в селі

Бодаки закритою не була. Святий Чудотворець Миколай, мудрість і щира молитва настоятелів церкви, вірна і мудра праця церковної причти допомогли Святим Отцям, парафіянам, і прихожанам у той важкий для церкви і релігії час, зберегти її діючою, одну на чотири села. Тут постійно проходили Богослужіння, і прихожани приходили із навколишніх сіл - Лози, Кривчики Збараського району, а також села Манево і Снігурівка Ланівцького району, молились спільно, і молитва була почута Богом бо церква Святого Миколая вистояла і була збережена Богом і людьми.

1990 рік – проведено капітальний ремонт дзвіниці.

2008 рік – капітальний ремонт брами при вході до церкви.

При церкві було багато стародруків, більшість із них збереглися до наших днів:

- Євангеліє, вид. Львівське 1800 року;
- Апостоль, вид. Львівське 1686 року;
- Требнік большой, вид. Львівське 1719 року;
- Тріодь постная, вид. Почаївське 1749 року;
- Цветная тріодь, вид. Львівське 1701 року;
- Служебнік литургій, вид. Почаївське 1736 року;
- Служебник мальй, вид. Московське 1736 року;
- Тріодь цветная, вид. Почаївське 1747 року;

Антиміс – Святая Святих в храмі Святого Миколая з 1794 року.

В 1905 році побудована перша капличка в центрі села, в 1994 році на місці старої каплички побудовано нову, муровану з каменю, покриту бляхою. Дану капличку побудовано за старанням отця Володимира Лупиніса.

Матеріали використано із фондів історико-архітектурного заповідника «Замки Тернопілля», що у місті Збаражі, а також спогади (записів у щоденнику) жителів села Джигайла Дмитра Дем'яновича та Гороховського Дмитра Сільвестровича.

* * *

Пам'ятники:

Живе село своєю історією, пам'яттю про минуле, про страждання своїх односельців, про їх перемоги, живуть з вірою в Бога і тому стараються в пам'ятниках, пам'ятних знаках передати історію села своїм нащадкам, про що засвідчують:

- два хрести, які за часів радянської влади, у важкі для селян часи атеїзму, громада села змушена була перенести на територію церкви, а вже у 1988 році в честь 1000-ліття хрещення Русі, їх відновлено і освячено на тих місцях, де вони стояли в давнину, це по дорозі на Залужжя, і біля старої школи по дорозі на кладовище;

- пам'ятник, в центрі села, який береже пам'ять про тих односельчан, що не повернулися в рідне село в роки Другої світової війни, який відкрито в 1967 році;

- символічна могила та хрест, яку насипано у 1994 році на полі в урочищі гори «Зімно», де 18 червня 1944 року загинули двадцять двоє вояків ОУН-УПА у нерівному бою з більшовиками;

- пам'ятник першому голові колгоспу Михайлу Волохатому, який за роки радянської влади встановлено біля сільського будинку культури в центрі села.

* * *

Події початку ХХ століття торкнулися і села Бодаки. В роки першої російської революції (1903-1904 рр.) селянський рух охопив і Вишнівецьку волость, а в 1916 році, коли відбувалася перша світова війна, Вишнівець став прифронтовим селом. Штаб 25 армії розташувався у палаці князів Вишневецьких, де були склади зброї і військового спорядження. Через Вишнівець йшло поповнення частинами військ прилеглого участку фронту. Отож, коли відбувалась буржуазна лютнева революція, а потім і Жовтнева Соціалістична революція, то від поведінки російських солдат залежали всі революційні виступи у волості, яких на території даної волості було дуже багато. Село Бодаки належало до Вишнівецької волості, розположене в шести кілометрах від Вишнівця, а тому і всі події приходилось селянам переживати. Так 2 грудня 1917 року солдати Карачівського полку розгромили маєтки княгині Грохольської, а також і інші маєтки на території волості в тому числі і в селі Бодаки.

В кінці 1919 року Таращанський полк визволив Вишнівець. У Вишнівці та навколишніх селах створюються комітети бідноти, а новостворений Вишнівецький ревком, до якого ввійшли всі навколишні села і село Бодаки. Очолював ревком житель села Старого Вишнівця Кухта Григорій.

Але і на цей раз радянська влада на Вишнівеччині довго не проіснувала. Білополяки захоплюють Вишнівець. Починаються масові репресії, встановлюється терористичний грабіжницький порядок. Обурене населення відповідає повстанням. Боротьбі населення проти польських панів сприяла перемога Червоної Армії на фронті. В кінці травня 1920 року Червона Армія швидкими темпами завойовує Україну. В липні 1920 року легендарна бригада Котовського звільняє Вишнівець і навколишні села від польських окупантів, знову відновлюється робота ревкому та комітетів бідноти. Десятки людей змушені були піти з сіл в кінну армію Будьонного.

Але ж і цього разу радянській владі не вдалось довго утриматися в Західній Україні. В жовтні 1920 року Західна Україна була знову загарбана панською Польщею.

Кращі землі були віддані польським легіонерам - осадникам. Уряд панської Польщі проводить масові репресії.

За часів панування панської Польщі на Вишнівеччині, а в тому числі і в селі Бодаки панувало безземелля. На Вишнівеччині з 1650 га орної землі – 840 га належало польським легіонерам-осадникам. Були осадники і в селі Бодаки, яким належали кращі, врожайніші поля. А селяни так і далі потерпали від злиднів та з думкою про виживання, на своїй рідній землі приходилось схилитись перед чужоземцями. Немалу роль того часу відіграв староста села Микита Іванович Бондар, який старався спільно з громадою збирати кошти і купувати землю, так було куплено урочище Бучина і поля за горою «Зімно» - які придбано в селі Горанка Кременецького району, урочище біля «Юркової долини» - куплено в селі Снігурівка Ланівецького району. Так жителі села мали хоч маленьку можливість збагатитися на клаптики родючої землі, які придбано було за спільно зібрані кошти.

Село жило, хотіло розвиватися, мати свою мову, свою школу, свою культуру але навчання в школі на той час велось польською мовою.

До 1926 року в селі не було ніякого медичного ні культурно-освітнього закладу.

В 1926 – 1930 роках в селі Бодаки, в хаті Шандрука Ігнатія Григоровича була створена хата - читальня «Просвіта». Тут було зібрано невелику кількість книг українською мовою. «Кобзар» Т. Г. Шевченка, твори Лесі Українки, Івана Франка і ін. При читальні працювали курси вивчення рідної мови, де з батьками проводилася активна робота по вивченню української мови з дітьми, а батьки вже вчили вдома. Часом члени товариства «Просвіта» збирали дітей по домівках на заняття, але це каралося польською владою. На той, надто важкий час, люди боялися переслідувань поляків, які забороняли читати українською мовою. А книги у читальні були надруковані українською мовою, і тому читальня була таємною. Особливо переслідувалось читання «Кобзаря» Т. Шевченка, а особливо карались ті, хто мав його портрет у себе вдома. Книги були заховані і видавались тільки по спеціальному

запиту. І все-таки, рідко зустрічалися сім'ї, в яких діти не знали рідної мови. З ними готувалися концерти, вертепні дійства. І на кожному із цих заходів завжди був портрет Тараса Шевченка, вивчались його твори, організовувались вистави.

Активісти із Львова привозили газети «Народна справа», «Громадський голос». При читальні діяла жіноча рада, яка організовувала курси крою і шиття та вишивання.

Активними представниками просвітницького руху у селі були Шандрук Гнатко, Семен та Петро Дячини, Кашук Василь Феодосійович, Цимбровський Йосип Дмитрович, Бондар Сергій Іванович, Чемерис Карпо Тимофійович, Джигайло Олександр Дем'янович, Джигайло (Брега) Ярина Яківна, Джигайло Пелагія Дем'янівна, Бондар Олександра Микитівна, Маслюк Поліна Петрівна, Чимириш Юстин, Гуцало Касьян, Біляс Ліда Вікторівна, Вознюк Тимофій, Вознюк Ганна Тимофіївна, Вознюк Єфросинія Тимофіївна, Дячина Григорій Олександрович, Собко Овер'ян Хомович, Собко Володимир Захарович, Собко Микола Захарович і інші.

У 1932 році польський уряд на Волині закрити усі хати-читальні «Просвіта».

З приходом радянської влади всіх членів товариства «Просвіта» чекала ще важча доля, переслідування, тюрми, каторги, виселення в Сибір, смерть. Українська книга і надалі була заборонена.

Медична допомога на той час була платна а тому і недоступна для більшості населення села. У селищі Вишнівці працювало декілька приватних лікарів, які обслуговували і жителів навколишніх сіл і в тому числі село Бодаки. Великою шаную серед людей на той час користувався лікар з Вишнівця Сторож, який чуйно відносився до всіх верств населення, кваліфіковано надавав медичну допомогу селянам і за невисоку плату. На території села, крім бабусь-шептух медичної допомоги населенню не подавалось ніякої, а тому селяни змушені були звертатись за допомогою до лікарів у Вишнівці.

1932 – 1933, 1937 роки - голод боляче вдарив по жителях села. Змарніла худоба, нічим обробляти і засівати поля, голодні діти, однак люди завдяки хліборобській праці, обмежували себе як могли, ховали (закопували в землю) насіння, щоб засіяти поля, старались тримати тільки одного коня, щоб весною спільно з сусідом виорати поле і засіяти хліб. Із розповідей старожилів відомо, що навіть лушпиння картоплі використовували на насіння для висадки весною. Важко давалось життя селянам, але вони старались вижити у той важкий час, виховували дітей, одягаючи їх у що тільки можна було, перешиваючи старий одяг, в'язаний одяг із ниток, що їх пряли з коноплі, так званий вал. Взуття одне на сім'ю – то була велика розкіш, ходили переважно босоніж. Із розповідей старожилів відомо, що навіть до сусідів по якісь потреби, чи хлопці з дівчатами збираючись на вечорниці перебігали босоніж, навіть і взимку. (Із розповідей бабусі).

Вересневий день 1939 року настав для жителів села як і для всієї Західної України. Червона Армія «визволила» міста і села Західної України від гніту польських панів. І відповідно рішенням Народних зборів трудящих Західної України землі наші були возз'єднанні в єдиній Українській Радянській Соціалістичній Республіці. Для селян це була нова радість, а разом з тим і нове ярмо, і нове поневолення. Адже далися взнаки, хоч не сильно, роки голодомору на Україні, так зване «розкуркулювання», хоч селяни і так були малоземельні, політичні переслідування, вивезення в Сибір. Починали зароджуватись колгоспи.

Та 22 червня 1941 року німецькі фашисти, віроломно, без оголошення війни напали на Радянський Союз до складу якого і входила Радянська Україна.

Перше бомбардування, перші бомби німецьких окупантів не обминули і село Бодаки. Під час бомбардування влітку 1941 року, а це якраз була Десята п'ятниця, на село впало три бомби і були перші жертви. Ревіли німецькі літаки, падали бомби, люди ховались як і де могли. Одна влучила в криницю в центрі села, друга в річку в урочищі Бондарі, третя - в отару овець, де і загинув житель села Долінський Лук'ян.

Перші дні війни і перші жертви, перші сльози великого жахіття Другої світової війни дали своє відлуння, що жевріє і болить в пам'яті односельців і по нинішній день.

Зразу ж після приходу німці розстрілювали мирних жителів, насильством, жорстоким терором німці почали встановлювати «новий порядок». Школи закрили, медичного обслуговування ніякого, військовозобов'язаних призвано на фронт, а молодь вивозили на примусові каторжні роботи в гітлерівську Німеччину. Весна далекого 1943 року стала для хлопців і дівчат села Бодаки нелегким випробуванням.

Тепер, коли минуло багато років, щось стерлося із пам'яті, але біль і образа за перенесені муки на чужині у підневільницькій праці залишилися у пам'яті на все життя, так як і дорога на важкі каторжні роботи пані Параскевія Онишук (Біляс) пам'ятає і до сьогодні. Адже їх, молодих, із села на каторжні роботи в Німеччину були вивезені Бондар (Канюка) Ольга Степанівна, Янусь Марія Кирилівна, Бондар Андрій Микитович, Волохатий Марко Петрович, Басюк Філімон Іванович, Волохатий Семен Андрійович, Біляс Федір, Біляс (Онишук) Параска Дмитрівна. «Везли нас із станції Корначівка, що у Ланівецькому районі у товарному вагоні і так з різними пересадками довели до міста Франкфурт - на - Майні. Жили в бараках, голод і холод дошкуляли кожен день Пізніше хто попав у сім'ї, хто на заводи, але праця кругом була підневільною і важкою. Травень 1945 року приніс звістку про перемогу, однак Червоноармійці мало старались допомогти, вели себе вкрай жорстоко, тому ми із подругою Олею Бондар (Канюка) вирішили приєднатися до поляків і так через Люблін, допомагаючи полоненим у військовому госпіталі, через деякий час дістались на рідну землю. По дорозі до рідного дому зустрічались з односельчанами і хто як міг добирався на рідну землю» - згадує Параска Дмитрівна.

Та ні жорстокий терор ні розстріли не залякали наших односельчан. Чоловіки були призвані на фронт, а жінки поклали на себе непосильну працю, в сільському господарстві, догляд та виховання дітей.

Майже всі військовозобов'язані пішли на фронт. Багато з них віддали своє життя за перемогу над фашизмом. Інші повернулися інвалідами I – II груп – це Борейко Флор Андрійович, Тимчук Яків Іванович, Яцюк Іван Адамович, Гороховський Дмитро Сильвестрович, Бондар Пилип Іванович, і багато інших, велике щастя було в тій сім'ї, в яку солдати повернулися з війни живими.

Настав бажаний час, прийшов день визволення наших земель, була радість, але покроплена слізьми батьків, матерів, дітей які втратили найдорожче – синів, чоловіків, батьків, адже село недорахувалось багатьох жителів, вдовами лишились жінки, осиротіли діти, 59 односельчан не повернулись з війни, і більшість із них – безвісті пропавши, навіть могили невідомі, а саме:

- Барановський Сергій Євдокимович, 1919 р. н., українець. Мобілізований у 1941 р. Рядовий. Пропав безвісти у червні 1944 р.;
- Біляс Іван Васильович, 1927 р. н., українець. Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Загинув у бою 09.03.1945 року. Похований у районі Великого Хінгану, ст. Дебоси, Приморський край, Росія.;
- Біляс Юхим Васильович, 1922 р., українець. Мобілізований у 1944 р. Подальша доля невідома;
- Бондар Сергій Іванович, 1908 р., українець. Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Пропав безвісти у січні 1945 р.;
- Вознюк Григорій Павлович, 1902 р. н., українець. Мобілізований 1944 р. Рядовий. Пропав безвісти у лютому 1945 р.;
- Вознюк Юрій Павлович, 1920 р. н., українець. Мобілізований у 1944 р. Подальша доля невідома;
- Волохатий Федір Іванович, 1898 р., н., українець. Мобілізований у 1944 р. Подальша доля невідома;
- Волянницький Артем Франкович, 1914 р. н., українець. Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Помер від ран 21. 08.. 1944 р. Похов. в с. Луга, Естонія;
- Волянницький Остап Федорович, 1916 р. н., українець. Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Пропав безвісти у січні 1945 ;

- Гурек Сидір Олексійович, 1924 р. н., українець.
Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Похований Люблінське
воєводство, Польща;
- Дишкант Трохим Григорович, 1904 р. н., українець.
Мобілізований у 1944 р. Подальша доля невідома;
- Довгалюк Ананій Федорович, 1918 р. н., українець.
Мобілізований 1944 р. Рядовий. Загинув у бою 01. 02. 1945 р.
Похований у с. Ловашберень, Угорщина;
- Довгалюк Юхим Юліанович, 1919 р. н., українець.
Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Помер від ран у серпні 1946 р.
у Польщі;
- Долінський Василь Степанович, 1911 р. н., українець.
Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Загинув у 1944 р.;
- Долінський Іоан Андрійович, 1918 р., українець.
Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Загинув у бою 29. 09. 1944 р.
Похований в с. Ванаги, Латвія;
- Дячина Онисій Іванович, 1924 р. н. українець.
Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Пропав безвісти 11. 03. 1945 р.;
- Жила Варфоломій Антонович, 1913 р. н., українець.
Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Пропав безвісти у червні 1944 р.;
- Качан Григорій Іванович, 1924 р. н., українець.
Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Пропав безвісти у березні
1945 р.;
- Качан Карпо Степанович, 1914 р. н., українець.
Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Пропав безвісти у березні
1945 р.;
- Кравець Гнат Антонович, 1918 р. н., українець.
Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Загинув у 1944 р. в Латвії;
- Мазур Климентій Петрович, 1914 р. н., українець.
Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Загинув у бою 29. 04. 1945 р.
Похований в м. Берлін, Німеччина;
- Мазур Мартин Семенович, 1913 р. н. Мобілізований
у 1941 р. Рядовий. Подальша доля невідома;
- Мазур Михайло Семенович, 1916 р. н., , українець.
Мобілізований у 1941 р. Рядовий. Подальша доля невідома;

- Маслецов Михайло Дмитрович, 1918 р. н., українець.
Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Загинув у бою 20. 02. 1945 р.
Похований х. Адамі, поблизу м. Прискуле, Латвія;
- Поставчук Яків Франкович, 1918 р. н., українець.
Мобілізований у 1941 р. Рядовий. Пропав безвісти у вересні 1941р.;
- Ревіцький Давид Максимович, 1921 р. н., українець.
Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Загинув у бою 08. 10. 1944 р.
Похований с. Малпілс. Ризький р-н, Латвія;
- Савчук Антон Степанович, 1913 р. н., українець.
Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Загинув у бою 18. 02. 1945 р.
Похований с. Квене, Цинтенська провінція, Східна Прусія;
- Савчук Григорій Павлович, 1919 р. н. українець.
Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Пропав безвісти у червні 1944 р.;
- Савчук Максим Дмитрович, 1917 р. н., українець.
Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Загинув у бою 20. 02. 1945 р.
Похований с. Адажі, Ризький район, Латвія;
- Савчук Микола Антонович, 1919 р. н., .., українець.
Мобілізований у 1941 р. Рядовий. Подальша доля невідома;
- Серафин Артем Федорович, 1916 р. н., українець.
Мобілізований у 1941 р. Рядовий. Загинув у бою в 1942 р.;
- Собко Володимир Захарович. 1924 р., українець.
Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Загинув у бою 16. 08. 1944 р.
Похований с. Сула, Вирусський р-н, Естонія;
- Собко Захар Сергійович, 1915р., українець.
Мобілізований 1944 р. Рядовий. пропав безвісти у березні 1945 р.;
- Собко Микола Захарович, 1922 р. н., українець.
Мобілізований у 1944 р. Сержант. Загинув у бою 16. 08. 1944 р.
Похований с. Осуль. Вирусський р-н, Естонія;
- Собко Онисій Ксенович, 1916 р. н. українець.
Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Помер від ран 14. 06. 1946 р.
Похований м. Глівище, Польща;
- Собко Павло Тимофійович, 1922 р. н., українець.
Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Подальша доля невідома;

- Собко Порфирій Тимофійович, 1916 р. н., українець.
Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Пропав безвісти у квітні 1945 р.;
- Собко Феодосій Іванович, 1900 р. н., українець.
Мобілізований 1944 р. Рядовий. Пропав безвісти у березні 1945 р.;
- Стецюк Федір Миколайович, 1906 р. н., українець.
Мобілізований у 1941 р. Рядовий. Подальша доля невідома;
- Тимчук Андрій Федорович, 1909 р. н., українець.
Мобілізований у 1944 р. Сержант. Загинув у бою 24. 12. 1944 р.
Похований в с. Курсиві, Салдуський р-н, Латвія;
- Тимчук Василь Макарович, 1908 р. н., українець.
Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Пропав безвісти, 16. 04. 1945 р.;
- Тимчук Микола Калістратович, 1912 р. н., українець.
Мобілізований 1941 р. Рядовий. Пропав безвісти у вересні 1944 р.;
- Федчук Іван Степанович, 1905 р. н., українець.
Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Загинув у бою 13. 09. 1944 р.
Похований с. Хянепа, Естонія;
- Цимбровський Йосип Дмитрович, 1901 р. н.,
українець. Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Пропав безвісти у
січні 1945 р.;
- Цимбровський Карпо Дмитрович, 1904 р. н.,
українець. Мобілізований у 1944 р. Мол. сержант. Загинув у бою
25. 03. 1945 р. Похований с. Чеп, Угорщина;
- Цимбровський Макар Олексійович, 1923 р.,
українець. Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Пропав безвісти у
серпні 1944 р.;
- Чека люк Йосип Іванович, 1922 р., українець.
Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Пропав безвісти у січні 1945 р.;
- Чемерис Василь Захарович, 1904 р. н., українець.
Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Загинув у бою 25. 01. 1945 р.
Похований с. Гросс-Тишендорф, Польща;
- Чемерис Данило Захарович, 1909 р. н., українець.
Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Помер від ран 25. 01. 1945 р.
Похований с. Гросс-Тишендорф, Польща;
- Чемерис Устим Тимофійович, 1906 р. н., українець.

Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Помер від ран 26. 01. 1945 р.
Похований с. Магнушово, Варшавське воєводство, Польща;

- Чернявський Йосип Остапович, 1913 р. н., українець.

Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Помер від ран 15. 09. 1944 р.
Похоронений у Латвії;

- Чех Тихін Микитович, 1905 р.н., українець.

Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Подальша доля невідома;

- Чех Федір Остапович, 1904 р. н., українець.

Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Пропав безвісти у 1944 р.;

- Шандрук Дем'ян Хомич, 1911 р. н., українець.

Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Загинув у бою 18. 06. 1944 р.

Похований на висоті Карельського перешийка, Выборзький район,
Ленінградська область, Росія;

- Школяр Михайло Семенович, 1918 р. н., українець.

Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Загинув у бою 26. 11. 1944 р.

Похований с-ще Добровольськ, Краснознаменський район,
Калінінградська область, Росія;

- Школяр Павло Семенович, 1908 р н., українець.

Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Загинув у бою 26. 11. 1944 року
у Східній Пруссії;

- Янусь Дем'ян Матвійович, 1917 р. н., українець.

Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Загинув у бою 06. 08. 1944 р.

Похований с-ще Синімяе, Котла-Ярвенський район, Естонія;

- Янусь Іван Семенович, 1922р. н., українець.

Мобілізований у 1944 р. Рядовий. Пропав безвісти у березні
1944 р. *

Вічна їм пам'ять!

* Книга пам'яті України. Тернопільська область. У 3 т. -
Львів: Каменяр, 1995. – т. 1.

Після війни, здавалось, настав мирний час, прийшов час визволення але... як писав Т. Г Шевченко:

«...А тут розпинають вдову за подушне,
А сина кують...».

Невблаганний плин часу все далі і далі відносить від нас як прекрасні, так і трагічні події минулого. Після проголошення Незалежності України краєзнавці одержали можливість об'єктивно вивчити історію України. В даний час глибоко досліджується істрико-краєзнавчий матеріал, який десятиліттями старанно приховувався за сімома печатями «таємно», чи «цілком таємно».

З 1940 по 1953 із села Бодаки виселено в Сибір на каторгу 72 особи, цілі сім'ї з дітьми. Це родини Біляс, Вознюк, Джигайло, Чекалюк, Дячина, Долінські, Кашук, Онишук, Прошак, Сінькевич, Собко, Цимбровські, Чекалюк, Чимирис, Шандрук, Школяр, Янусь. Багато з них не повернулися до рідного села, до рідних осель. Окремим доля усміхнулася, вони здолавши всі труднощі повернулися в рідне село і в даний час реабілітовані історією. Про що нам розповідає книга пам'яті України.*

Широко розпростер свої крила геноцид сталінського режиму до українського селянства в післявоєнний час. Особливо це проявилось в масовій депортації західноукраїнських хліборобів до Сибіру. Підставою для цього служили: перебування селян у загонах Української Повстанської Армії, підтримка її бійців, агітація проти насильства щодо колективізації. Про що і йдеться на сторінках «Чорної книги України», де згадуються документальні матеріали про села Манево і Бодаки під грифом «Сов. секретно». Тут привертає увагу причина переселення – нібито через обмаль землі – 75 соток на кожну особу. Зрештою, тепер читачі самі мають можливість дізнатися про це із документальних матеріалів даної книги, яка вийшла з друку у 1998 році.*

* Реабілітовані історією,- Тернопіль.-Збруч, 2006.- 660 ст.

*Чорна книга України: Зб. документів, архівн. матеріалів, листів, доп., ст., досліджень, есе.-К.: Вид. центр «Просвіта», 1998.- 784 с.

У важкій непосильній праці селян село починає вставати з колін - відроджуватися.

Вдови, осиротілі діти, інваліди і немічні солдати, що повернулись з війни почали нову боротьбу за виживання.

Продовжувалась організація колгоспів, так зване, «розкуркулювання», де селян насильно об'єднували в колективне господарство, забирали з дворів останню худобу і будинки, і за так званим рішенням загальних зборів селян села Бодаки на території села в 1950 році було організовано перший колгосп імені Жукова. На цей час в районі уже закінчувалась колективізація. Першим його головою був обраний Волохатий Михайло Петрович.

За мізерну плату в колгоспі (трудодні) селяни почали налагоджувати хоч яке, але мирне життя. Потрібно було відробити в рік 120 трудоднів, то в такому разі рік зараховувався до трудового стажу, якщо даної кількості трудоднів не вироблено то рік не було зараховано, і за це на члена колгоспу нараховували податки, навіть, відбирали присадибні ділянки.

«Сім день на оден – тоді буде трудодень» - так з нашим дотепним українським гумором оцінювали колгоспники свої заробітки. Орної землі на кожне господарство виділялось найбільше 0,15 - 0,25 га.

Важко працювали люди в полі, непосильна праця на тваринницькій фермі, адже в дощ і мороз колгоспники на плечах носили їжу тваринам, коні виснажені були до такої степені, що їх весною селяни підводили, мізерна, майже ніяка, заробітна плата в колгоспі. Колективом рятували худобу, будували тваринницькі приміщення (толокою місили глину, вручну різали крейду, будували тваринницькі приміщення), і так за мізерну плату відбудовували сільське господарство і життя крок за кроком, з року в рік налагоджувалось.

- 1955 рік – проведена радіофікація села, і відкриття магазину від Рай СТ;
- 1965 рік – перша грошова оплата в колгоспі;
- 1967 рік – електрифікація села, відкриття пам'ятника загиблим воїнам, відкриття будинку культури;

- 1974 рік - через село прокладено дорогу з асфальтним покриттям, побудовано новий міст при в'їзді в село, меліорація, змінено русло річки «Горинь»;
- 1979 рік – відкриття двоповерхового дитячого садочка;
- 1983 – відкрито побут комбінат;
- 1988 – відкрито будинок медпункту;
- 1990 – завершено будівництво і відкрито нову, середню школу, проведено центральне водопостачання.

І все це відродження в селі відбулося завдяки старанням керівників колгоспу і сільської ради.

Колгосп в селі очолювали:

- Волохатий Михайло
- Рогачишин Олексій Тихонович;
- Шевчук Степан Максимович;
- Савчук Іван Якович;
- Рогачишин Юхим Тихонович;
- Рудник Володимир Васильович;

Сільську раду в селі було створено в 1946 році, головою сільської ради обирались і працювали:

- Рибчинський Євген Гнатович;
- Сарафинюк Андрій Петрович;
- Яцюк Іван Адамович;
- Тимчук Яків Іванович;
- Черчик Леонід Петрович;
- Петришин Ніна Філімонівна;
- Колоденська Галина Петрівна;
- Шандрук Микола Васильович
- Шандрук Олексій Андрійович.
- Борисевич Надія Василівна

Всі ці керівники старались, свого часу, відбудувувати рідне село, робити все для того, щоб воно стало кращим.

Секретар сільської Ради - Гороховський Дмитро Сільвестрович, інвалід Другої світової війни, понад тридцять років працював секретарем сільської ради, людина, яка вболівала за долю села і односельчан. З його ініціативи та за допомогою інженера, жителя і патріота села Дячини Семена Андрійовича розроблено документацію і закладено фундамент на будівництво будинку культури в селі, кошти на будівництво теж не виділялись, а використовувались кошти сільської ради, що були асигновані на ремонт старого приміщення клубу. По крупинці збирались кошти, молодь села збирала суботники і так будували підвалини нового будинку культури, а коли вже було закінчено фундамент, тоді правління колгоспу, на чолі з головою колгоспу Рогачишиним Юхимом Тихоновичем, закінчили дане будівництво.

Школа. Освіта. Культура.

З діда-прадіда, із часів сивої давнини наші предки тягнулись до освіти, до знань, до пізнання нового, що видно із музейних експонатів ще за часів Трипільської культури. Вже з того часу вони навчались новому ремеслу самі і навчали інших, посягали невідомі ще нам сьогодні науки по виготовленню різних необхідних для них на той час речей.

А перша згадка про школу датована лише 1889 роком, де діти навчалися в хаті дяка Горошкевича.

Перша будівля школи датована 1893 роком. Збудована перша школа була із глини і дерева, покрита соломною, як і всі селянські оселі на той час. Знаходилась вона в центрі села. То була церковно-приходська початкова школа, працювало там двоє вчителів Речинський Антон та Речинська Ольга Антонівна. Навчання проводилось слов'янською та російською мовами.

До 1920 року школа не працювала, але на навчання діти ходили додому до Кашуків Олександра і Василя, вони вчили дітей вдома. Кашук Олександр навчався у Відні, мав відповідну освіту і допомагав дітям односельчан у навчанні.

1923 – 1929 роки – навчання в селі продовжувалось у цій же початковій школі, але уже польською мовою. Називали її тоді «Повчехною». Дітей навчали Аліксандрович, Урбанцова, священник О. Сендульський та Афанасій Чернецький. Навчання проводилось в одній невеличкій кімнаті у дві зміни. На цей час в школі було чотири класи.

Школа давала освіту в обсязі сучасної початкової школи. В учнів виховувалась покірність польським панам, принижувалась національна гідність українців, росіян та євреїв, застосовувались фізичні кари. В зв'язку з тим, що підручники були дорогі, а навчання платне, школу відвідувала лише менша частина дітей шкільного віку, а ті що поступали залишали її в більшості закінчивши тільки 2-3 класи.

1934 рік – в селі побудовано другу школу. Це вже було на той час велике приміщення, великі вікна, просторі світлі класи, але було їх тільки два, учительська і коридор. То була початкова школа (чотири класи), а тому діти навчались у дві зміни. Навчання тут вже велось українською мовою. Директорами на той час були Чернецький А. (1945), Сендульська С. О., вчителі - Струс, Ванда, Остроменська.

1950 рік – проведено реконструкцію школи. На той час добудували ще два невеличкі окремі приміщення, того часу їх називали «фінські домики». Школу було реорганізовано у семирічку і на той час там навчалось 68 учнів. Працювало тоді в школі вже десять учителів. Очолювали школу директори Блашук Ніна Іванівна та Костенко М. І.

Функціонувала семирічка до 1961 року і була реорганізована у восьмирічну школу. Директором школи тоді працював, Сергій Федорович Господарисько, понад двадцять років він очолював колектив школи, завідувачем навчальною частиною працював Резнік Федір Федорович. Педагогічний колектив під керівництвом Сергія Федоровича, як вмілого організатора, господаря, вчителя був сильним, згуртованим і давали високі знання учням. За ті роки із шкільних класів вийшло 466 випускників, понад десять із них

обрали професію вчителя і з успіхом працюють на ниві освіти в своєму рідному селі.

На той час працювала вечірня школа, яка давала знання за 11 класів. Однак працювала вона недовго, один випуск, де середню освіту одержало 10 чоловік, троє із них пізніше одержали середню-спеціальну та вищу освіти.

Пізніше директором школи працювали – Черчик Леонід Петрович та Сторожук Орест Йосипович.

1988 рік – розпочато будівництво нової школи, а вже у вересні 1990 року перший дзвінок покликав дітей у нову школу. Майже за один рік в селі побудовано нову, трьохповерхову середню школу і це завдяки голові колгоспу, нині покійному, Руднику Володимирі Васильовичу, який приклав своє вміння, всі свої організаторські здібності до будівництва школи. В центрі села виросла красуня трьохповерхова споруда, з світлими класами, і сьогодні вже із газовим опаленням, про яке так мріяв Володимир Васильович.

Із 1996 року і по даний час школу очолює директор, випускниця місцевої школи Пойдич (Джигайло) Світлана Дмитрівна, завідувачкою навчальної частини школи понад 30 років працювала Шандрук (Бондар) Людмила Пилипівна - теж випускниця місцевої школи, навчали і навчають дітей в даний час 22 педагоги і більшість з них випускники рідної школи це жителі села - Раїса Іванівна Онишук (Баюрська), Ліда Максимівна Федчук (Дячина), Євгенія Петрівна Савчук (Дячина), багато сил і вміння віддали рідній школі вчителі Лавренюк (Тимчук) Марія Дмитрівна, Кульчицька (Яцюк) Ліда Іванівна, Гоженко (Рогачишина) Марія Іванівна з родини якої в даній школі працює династія вчителів – Люба Юхимівна Сторожук (Рогачишина) - дочка, Алла Борисівна (Дишкант) – внучка.), продовжила династію і дочка Раїси Іванівни - Лариса Олегівна Дячина (Онишук) і інші, що приходять їм на зміну, молоді спеціалісти теж вихованці рідної школи.

На сьогоднішній день в школі навчається 160 учнів 1-11 кл. та 10 дітей дошкільного віку. Навчають дітей 22 вчителі з вищою

та середньою спеціальною освітою. Школа є однією із кращих в районі.

Більшість випускників школи стали юристами, вчителями, медиками, інженерами, військовими, багато вихідців із села священики, працівники культури, бібліотекарі. Серед випускників школи на горизонті появився молодий, обдарований поет Юхим Дишкант, студент Острозької академії, лауреат всеукраїнського літературного конкурсу «Витоки», де він одержав другу літературну премію у номінації «Поезія».

На належному рівні в школі гурткова робота. Гурток «Юний еколог» де діти співпрацюють із Західноукраїнським орнітологічним товариством, за що були нагороджені відпочинком у місті Києві. Працює літако-модельний гурток, гурток патріотичного виховання. Є в школі драматична студія, проводяться різні масові заходи, діє клуб «КВК». В школі світлі просторі класи, є кабінети математики, біології та хімії, фізики, української мови та літератури. Є комп'ютерний клас, кімната християнської етики, музейна кімната, велика столова. Люблять діти свою школу, і збагачують її своєю невтомно працею..

1946 – 1950 роки – в селі організовано медичний пункт, де направлені на роботу молоді спеціалісти - фельдшер Борисовець Олександра Юхимівна, та акушер Чемирис (Самуйлик) Марія Самойлівна, медичний пункт розміщався в старенькому приміщенні, займав дві кімнати і там навіть була виділена малесенька кімнатка для породіль, так званий роддом. І ті двоє, на той час молоденькі, фельдшер і акушер приймали роди, при гасових лампах, без будь-яких умов народжувалось нове покоління, нові жителі нашого села, так народжувалось і підростало нове покоління післявоєнної доби. Навіть в селі побутувала така приповідка, що «народився на Чикалюках». В 1988 році в селі побудовано новий медичний пункт, де він працює і по сьогоднішній день.

Все своє свідоме життя віддала селу і його односельчанам фельдшер Борисовець (Волохата) Олександра Юхимівна, людина покликання якої було спасати людей, всю теплоту свого серця

вона віддала хворим, поставлений нею діагноз, завжди був безпомилковим, чи в дощ чи в сніг, чи під палючим сонцем вона завжди пішки долала десятки кілометрів заради спасіння людини. Не відставала від неї і акушер Марія Самойлівна, які разом пропрацювали в селі теж понад тридцять років і ніколи не закривались їх домівки із жалобами людей, де вони завжди одержували невідкладну кваліфіковану допомогу (сьогодні покійні). Заслуженим авторитетом користується серед жителів села медсестра хірургічного відділення Вишнівської лікарні Ірина Василівна Черчик (Чимирис), яка щоденно приходить на допомогу своїм односельчанам.

В ці ж роки в хаті священика, звідки сім'ю священика було виселено, бо вважалось на той час, що то хата громади, і в цій старенькій, під соломою хатині було відкрито клуб і бібліотеку. Хоч хатина була маленькою, під солом'яною стріхою але молодь на той час потягнулась до клубу, до бібліотеки, почала діяти пересувна кіноустановка, у визначені дні привозили до села кінофільми, а уже в 1960 році було в селі встановлено стаціонарну кіноустановку і тільки в 1963 році було перекрито шифером солом'яний дах старого приміщення клубу і бібліотеки. Глиняні стіни приміщення, які падали, ремонт їх приходилось проводити глиною майже кожні два-три місяці. Освітлювалось приміщення гасовими лампами, а уже коли було демонстрування кінофільму то за допомогою двигуна, який привозили кіньми з Вишнівця, демонструвався кінофільм і разом з тим освітлювалось приміщення електрикою, так і проводились танці, при гасових лампах ставились вистави. Завідувачем клубу тоді працював Микола Бартошинський. У 1967 році було відкрито новий Будинок культури за кошти сільської Ради – голова Тимчук Я. І., секретар Гороховський, правління колгоспу – голова Рогачишин Ю. Т., а також великий ентузіазм молоді, яка виходила на роботу безплатно, так звані «суботники». Надзвичайно старалась молодь під керівництвом досвідченого інженера Семена Дячини, який був і керівник, і наставник і інженер будівництва.

Багато вміння до гурткової роботи приклав Степан Мукоїда, який все своє життя присвятив музиці і пісні, в цей час він працював художнім керівником, (нині диригент церковного хору), а його дружина Євгенія Мукоїда – директором будинку культури. За кошти вилучені за так звані концерти купляли одяг сцени, деякі костюми для сцени. В селі на той час були драматичний, хоролий, вокальний гуртки художньої самодіяльності. Активними їх учасниками були - директор школи Сергій Господарисько, Федір Федорович Резнік, Ліда Павлівна Господарисько, Галина Павлівна Резнік, молодь села Ольга Басюк, Степан Савчук, Марія Бондар, Василь Омелянович Бондар, Федір Харитонович Басюк, Володимир Мартинович Поставчук, Ніна Дишкант (Савчук). Ходили в гуртки художньої самодіяльності цілими сім'ями - Зіна та Володимир Дишканти, Ліда, Іван та Микола Колесніки, сім'я - Сергія Чимириса, його дружина Надія, дочка і син Ніна і Леонід. На районних оглядах займали завжди призові місця.

Бібліотека організована в 1953 році займала дві маленькі кімнати, але читачі відвідували її досить часто, любили діти книгу і бібліотеку. Першим бібліотекарем в селі був Андрій Павленко, а на зміну йому прийшла молодий спеціаліст із Старого Вишнівця Ганна Минзар, це була бібліотекар за освітою і за покликанням, дуже гарно малювала, а тому маленькі дві кімнати завжди були чисті, багато читачів, адже на той час не було ні телевізора, ні кіно, а тому люди шукали розраду в книгах. Понад шість років бібліотекарем працювала жителька села Марія Бондар. В 1967 році бібліотеку переселено в приміщення Будинку культури і на той час вона (1969 – 1976 рр.) носила почесне звання «Бібліотека відмінної роботи», була школою передового досвіту для бібліотекарів району, проводились змістовні масові заходи, і активними членами бібліотечної ради були: вчитель - Раїса Іванівна Баюрська (Онищук), Люба Іванівна Баюрська (Квасневська) тоді ще студент, Ліда Максимівна Дячина (Федчук) – вчитель, колгоспниці Ольга Басюк (Сліпчун) Ніна Чимирис, Ніна Савчук (Дишкант) і багато молоді, які завжди вечорами спішили до бібліотеки, брали активну участь в її роботі. В 1974 р. М. Бондар

переведено на роботу в районну бібліотеку міста Збаража і на зміну їй прийшла спеціаліст за фахом Євгенія Мукоїда, яка пропрацювала в даній бібліотеці до виходу на пенсію. Нині бібліотеку очолює молодий спеціаліст Світлана Савчук.

Багато вихідців із села – бібліотекарі – це Ганна Іванівна Бондар – бібліотекар – проживає і працює в Санкт Перебурзі, Марія Сергіївна Бондар – Заступник директора ЦБС по роботі з дітьми (нині пенсіонер) Оксана Василівна Бойко (Бондар) – директор Збараської централізованої бібліотечної системи, Козира (Долінська) Юлія Григорівна – бібліотекар бібліотеки для дорослих смт. Вишівець, Горошко (Бовтун) Людмила Миронівна – завідувачка бібліотеки для дітей смт. Вишівець, Шандрук Світлана Володимирівна – в минулому - завідувачка бібліотеки для дітей смт. Вишівець, Слюсар Н. Г. – працює м. Дубно, Мукоїда Євгенія Петрівна, Савчук Світлана Володимирівна – бібліотекарі місцевої бібліотеки, Кавінська (Бондар) Вікторія Євгенівна – завідувачка бібліотеки села Кривчики.

Є чимало вихідців із нашого села, які своєю самовідданою працею прославили і прославляють рідне село, і ми по праву можемо гордитись ними, а саме:

- один із найстаріших, а може і навіть перших інженерів, Дячина Семен Андрійович, багато своєї праці приклав до будівництва магазину в центрі села, і до будівництва будинку культури, тут і його проектна документація і саме будівництво – помер, похоронений в рідному селі;

- Дячина Аверкій Петрович – в 1973 році захистив дисертацію на тему «Деякі питання нелокальної теорії в'язкотвердості і здобув вчену ступінь кандидата фізико-математичних наук при Західному науковому центрі Академії наук УРСР де і видані його праці: Подстригач Я. С., Дячина А. П. Про одне завдання нелокальної теорії деформації твердих тіл. Прикладна механіка, Т. 5, - 1969. Дячина А. П., Подстригач Я. С. Про головні рішення квазістатичній завдань нелокальної в'язкотвердості. Прикладна механіка. Т. 2,- 1971.

Працював у Львівському державному університеті ім. Івана Франка. Помер, похоронений в м. Львові.

- Дячина Дмитро Петрович – інженер – електрик, все своє життя і вміння присвятив улюбленій роботі, понад 30 років працював інженером Збарзької РЕМ – помер, похоронений в м. Збараж;
- Джигайло Іван Дмитрович – науковий працівник м. Москва.
- Болтонюк Василь Тимофійович – юрист, старший слідчий прокуратури області;
- Савчук Микола Андрійович – викладач політехнічного інституту м. Тернопіль.
- Бондар Леонід Сергійович – моряк, капітан корабля дальнього плавання, капітан риболовецької флотилії Тихоокеанського флоту - помер, похоронений в Охотську;
- Бондар Леонід Васильович – працівник держапарату м. Рівне.
- Чемерис Галактіон Васильович - працівник держапарату м. Житомир.
- Вознюк Ростислав Андрійович – закінчив Львівський політехнічний інститут, працював для устаткування монетного двору України, особисто під керівництвом В. Ющенка.
- Лікар – Біляс Микола Антонович м. Житомир.

Багато вихідців із нашого села священики, які своє життя присвятили служінню Богові і церкві, є цілі династії, вихідці із села.

Це родина Дячинів - отець Василь, його син - отець Василь, внук – отець Ярослав, родина Волохатих – отець Микола Волохатий та його племінник – отець Микола, отець Василь Ревіцький, Митрофорний протоієрей - Філик Сергій, Волохатий Анатолій, Саган Павло Петрович - всі вони працювали і працюють на Христовій ниві в різних куточках нашої країни і за її межами.

Як уже згадувалось вище, багата наша земля і на вчителів, майже всі вчителі школи вихідці із рідного села, але є окремі, які працюють в інших школах де зарекомендували себе тільки з хорошої сторони. Це Бартошинський Дмитро Михайлович – директор школи села Синява (нині покійний), його син - Бартошинський Віктор Дмитрович – директор школи села Синява, неодноразово обирався депутатом районної та обласної рад, працював заступником голови Збараської районної ради, Будник (Бондар) Мотря Сергіївна – старший вчитель-методист Вишнівецької ЗОШ I-III ст. - лауреат премії ім. Н. К. Крупської, Борисовець Світлана Сергіївна – викладач української мови та літератури – медичне училище м. Кременець, Дячина (Колоденська) Галина Данилівна – вихователь школи-інтернату м. Збараж і багато інших.

Не можливо забути таких людей праці, як працівники сільського господарства сільські тудіаники, а також спеціалісти - це агроном Познанська (Біляс) Надія Степанівна, зоотехнік Паламарчук (Бартошинська) Надія Макарівна – трудовий стаж яких з юнацьких літ і до пенсійного віку віддано сільському господарству – в жару і холод, в дощ і сніг, до схід сонця і до пізнього вечора працювали для блага рідного села.

Бухгалтери – Бондар Пилип Іванович – бухгалтер сільського споживчого товариства, бухгалтер Вишнівецького хлібзаводу, головний бухгалтер Вишнівецького консервного заводу все своє свідоме життя присвятив улюбленій справі (нині покійний), Бартошинський Степан Михайлович - головний бухгалтер колгоспу – трудовий стаж якого теж понад тридцять років, Бовтун (Тимчук) Ліда Тимофіївна – головний економіст, бухгалтер колгоспу, Серафим (Рогачишина) Стефанія Тихонівна, Колесник (Собко) Олена Олексіївна і ін..

І головним промінчиком, який засвічується над обрієм рідного краю є молодий поет, Юхим Дишкант, студент Національного університету «Острозька Академія, лауреат другої премії у номінації «Поезія», в своїх творах з любов'ю оспівує рідне село.

Моє село

Село пробуджене у вранішній росі,
Обрамлене із сонячних суцвіть
Колишиться билиною в траві
Із виблиску минулих ще століть.
Його торкнулася історії хода,
Що пронеслась по сотнях поколінь
І в незалежність ніжно пророста
Зелений паросток людських святих прозрінь.

В бурхливій, вільній часу течії
Спинилась мить у закутках села,
Де ми блукаєм наче по житті,
Та ми одне невидиме життя.

Весь світ шукає щастя по землі,
В наше щастя в вулицях сільських.
Ми віднайшли у рідній стороні
Вершини гір лише не золотих.

* * *

Я народився у глибинці

Я народився у глибинці
де Горинь звивисто снує,
де ліс і поле наодинці
розповідають щось своє,
де трави змішують з житами
комбайнів сірі ланцюги,
і напувають до нестями
фруктовим солодом сади.
Там галасують літні ранки,
ідуть в дорогу косарі,
а руки кожної селянки –

життя несуть в своїм відрі.
Всім серцем дякуєм хвилинці –
на цій землі усе твоє.
...я народився у глибинці,
де Горинь звивисто снує.

* * *

Які ще можна ніжніші і ласкавіші слова, сказати про рідну землю, рідне село, яке дійсно стало колыскою для кожного із нас хто тут народився, виріс, трудився і примножував його славу, і цю славу примножує у своїх віршах молодий поет Юхим Дишкант.

* * *

Мій край легендами і славою овіяний

Коли слухаєш ті перекази кілька вікової давності, відчуваєш подих минулого, його приваблюючу силу, навіть якийсь магічний вплив. Бо кожна легенда має свою реальну першооснову і в них закладені наші витoki, наша минувшина, і наша історія. Житимуть ці легенди, доки житиме сама земля, що народила їх... Легенди переплітаються з дійсністю, але й сама дійсність легендарна... Де кінець легенди? Уява владно сплітає їх воедино. Але спробуймо прочитати істину з вічної книги землі. І тоді мовчазна земля розплющить віковічні очі і заговорить, і вкаже оту стежку, яка вела колись до першої хатини, до першого двору.

Існує кілька версій походження назви села Бодаки.

Однією, і найбільш вірогідною із них, є припущення, що назва села походить від прізвища осавула князя Вишнівецького Бодака, який ймовірно, був охоронцем княжого скарбу, який зберігався у підземеллі гори Зімно.

Там був закопаний старцем камінь із написом, який житель села Бодаки Школяр Семен привіз додому і розбив.

У селі не лишилось людей із прізвищем Бодак, однак в центрі села живуть кілька сімей, яких називають Савули. Очевидно, це і є потомки цього осавула Бодака. Якраз проти них, через річку, у горі Зімно і були двері підземелля.

Давним - давно місцевість, що густо поросла лісом і розкинулась зеленими луками над Горинню придбав козак Бодак. Тут він із ватагою козаків десь у старих кременієвих шахтах

обладнав сховище для скарбів, що були вивезені з поневоленої Московією України. Козаки осіли на цій землі, збудували хутір, а потім тут стало село «Бодаки».

Козацькі ватажки передали нащадкам потерту стару карту, на якій хитромудрими позначками було вказане місце скарбу. Спадкоємці карти розпорошились і кожен мав частину карти.

В навколишній місцевості ще недавно можна було побачити безліч каміння, хаотично розкиданого з висіченими таємними знаками у вигляді півмісяця. Селяни будуючи свої житла, розбивали ці камені. Так були втрачені орієнтири що вказували місце скарбу. І все ж таки щасливцям поталанило розшукати тайник. Вхід в нього був у товстому шарі сипучого ґрунту, який закривали ковані двері. Скарбошукачі, не змігши відкрити двері, прийшли з інструментом на другий день. Але тут їх зустріла несподіванка – їх розкоп зник без сліду під сипучим ґрунтом. І хоч скільки потім копали, скарбу не знайшли.

Є повір'я що земля, сама віддасть скарб, як на ній запанує, злагода і мир.

(Розповіді жителів села записав М. Данилейко, зав. відділом ДіАЗ). // Вісник історії краю.

Житель села Бодаки Тимофій Якович Онищук (1911 - 1999 рр.) розповідав, що коли йому було років десять, на горі, біля цвинтару в урочищі «Загороди» була розкопана могила велетня. Це робили польські науковці із Варшави. Розкопаний скелет був дуже великим. Ступня цього велетня сягала дорослій людині до коліна. Місце, де була могила, й досі у селі називають «Коло могили».

Жителька села Бодаки Марія Яківна Кравець (Собко) розповідала, що її тато Собко Яків Антонович у юності пас коні біля гори Зімно, недалеко від дверей у підземелля. Там був схований скарб князів Вишнівецьких. Охоронці скарбу інколи

виходили і розмовляли із селянами. В одну із ночей двері підземелля відчинились. Із них вийшов сивий дідусь і покликав:

«Яків, іди сюди!»

Хлопець злякався, прибіг додому і його довго лікували бабці – шептухи, до яких звернулись батьки юнака.

Легенди про «Чорну криницю».

Під горою біля села дійсно є криниця, що має три великі озерця, в яких вода, як дивитись на них згори, чорна, а на ній не ростуть водорості, і при найлютіших морозах вода в ній не замерзає, та ще й довкіл криниці трясовина, та така, що ні людина, а ні звір до неї не дійдуть. І подекують, що колись, давним давно, втопився в цій воді чоловік, а витягти його, звичайно, не було можливості, ніхто не міг добратися через трясовину. Але через тривалий час він сплив у ставку села Передмірка, сусіднього Ланівецького району, через 12 кілометрів, що й засвідчує про те, що криниця не має дна. Тому її й називають в селі «Безодня».

Поблизу Котюжини знаходиться урочище Чорна криниця. Назву воно отримало від того, що у нього не видно дна і від того вода здається ніби аж чорною. Глибина Чорної криниці цікавила і трохи насторожувала людей. Вони хотіли взнати, де ж все таки її кінець. Одного разу спіймавши карася, причепили йому дзвоника і вкинули в озеро. Довго вони не бачили цього міченого карася, але згодом виявилось, що він плаває у водах, аж за Почаєвом, так люди взнали, що Чорна криниця веде у підземні води.

Ще донедавна у селі Котюжини можна було поговорити зі старожилами про урочище Чорна криниця. Де нібито творилися різні дива, коли люди ішли біля цього урочища на базар, їх перепиняли два панки, купували в них товар і платили гроші, а коли люди відходили далі, то бачили, що грошей немає, замість них черепки. Коли йшов один перехожий, два панки брали його попід руки і так вели, аж поки не кінчалася Чорна криниця, тоді вони так само щезали, як і появлялись. Одна жінка, що йшла пізно ввечері з міста, бачила, на тому місці, панків, які сиділи в будці і грали в карти. Коли люди проїжджали кіньми повз урочище Чорна криниця, то коні чомусь голосніше іржали, вперто не хотіли йти, або навпаки дуже швидко бігли.

Колись давно в селі Бодаки за територією колишнього колгоспу (як їхати в поля), на горбочку жив пан, і у нього була дочка. До неї ходив хлопець, але він був з бідної родини та пан не дозволив їм побратися. Кажуть, що хлопець дівчину покинув і вона збожеволіла.

Внизу, недалеко від панського помешкання знаходиться рів, який в селі називають «Камінний». Божевільна часто блукала тим ровом і одного разу наклала на себе руки.

Місце, де повісилася дівчина, називають «Коло дурної дівки».

Ходять чутки, що там невезуче місце. Розповідають, що колись давно тією дорогою їхала фіра з ярмарку і «Коло дурної дівки» перекинулася, а чоловік, що їхав на возі – задушився.

* * *

Найсвятішою берегинею кожного із нас – є наша оселя, все що в ній, що мали і чим збагатились, а найсвятішою берегинею нашої неньки - України є легенди. Багато легенд побутує і в нашому краї. Тож не забуваймо їх передавати з роду в рід і нехай вічним буде, як легенди, наш народ.

Використана література

1. Тернопільський Енциклопедичний Словник, том. 1, сторінка 151.
2. Реабілітовані історією. - Тернопіль.- Збруч, 2006.- 660 ст.
3. Чорна книга України: Зб. документів, архівн. матеріалів, листів, доп., ст., досліджень, есе.-К.: Вид. центр «Просвіта», 1998.- 784 с.
4. Вісник історії краю.
5. Книга пам'яті України. Тернопільська область. У 3 т. – Львів: Каменярь, 1995. – т. 1.
6. Марцинишин В. А., Марцинишин Н. Г. Червона книга Збаражчини Збараж МВТІІ «Обрій», 2004.- С.7 – 8, 10.